

ŽODINĖS ASOCIACIJOS KAIP INFORMACIJOS APIE KONCEPTĄ ŠALTINIS (REMIANTIS ŽODŽIŲ *DUKRA* IR *SŪNUS* ASOCIACIJŲ LAUKAIS)

ESMINIAI ŽODŽIAI: asociacijos, dukra, kalbos pasaulėvaizdis, konceptas, laisvųjų asociacijų eksperimentas, precedentiniai tekstai, sūnus.

ANOTACIJA

Tiriant konceptų turinį dėl neapibrėžtų tiriamojo objekto ribų reikia pasitelkti daugiau ir įvairesnės medžiagos, kad būtų atskleista su konceptu siejamos informacijos įvairovė. Atlikus laisvųjų asociacijų eksperimentą išanalizuoti konkrečių leksinių vienetų asociacijų laukai taip pat informatyvūs siekiant nors iš dalies atskleisti bet kurio koncepto turinį.

Straipsnyje, remiantis žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijų laukais, aptariama dalis su lietuvių kalbos pasaulėvaizdžiu siejamų konceptų *DUKRA* ir *SŪNUS* turinio, pristatoma, kaip lietuviškai kalbantys žmonės suvokia, kokios charakteristikos yra būdingos dukrai ir sūnui.

ABSTRACT

Research on the content of concepts, due to the uncertainty of the boundaries of the researched object, requires to use of more diverse materials in order to reveal the variety of information associated with the concept. Verbal associations are the information about what the object named by the word stimulus is associated with in the minds of language users. Hence, it can be said that associations are also a direct source of information about the content of a concept. This is why the information obtained from the experiment of free associations and the description of the association fields of specific lexical units can help to describe the content of any concept in more detail.

Based on the association fields of the words *daughter* and *son*, the article discusses part of the content of the concepts DAUGHTER and SON associated with the worldview of the Lithuanian language as well as presents how Lithuanian-speaking people perceive the characteristics of a daughter and a son.

IVADAS

Konceptų tyrimai – viena iš daugiausia dėmesio sulaukiančių antropocentrinės mokslo paradigmos idėjomis besiremiančių kalbininkų darbų temų. Siekis aprašyti, kaip konkrečia kalba kalbantys žmonės suvokia vienus ar kitus nekalbinės tikrovės subjektus ir objektus, to suvokimo kaitos, jo išraiškos kalbos ir kitomis priemonėmis tyrimai vykdomi ir lietuvių kalbotyroje. Vien iš paskutinio dešimtmečio darbų minėtini mokslininkų grupės parengti konceptų KALBA, TAUTA, VALSTYBĖ, MOTINA, ŽEMĖ, DUONA aprašymai (Smetonienė, Smetona, Rutkovska 2019; 2021), išsamiai aprašyti DRAUGO, KAIMYNO, PRIEŠO, BALTARUSIO (GUDO), LATVIO, LENKO, RUSO, VOKIEČIO vaizdiniai (Vaičiulytė-Semėnienė, Čižik-Prokaševa, Gritėnienė, Liutkevičienė, Gaidienė 2022), ŽMOGAUS vaizdinys (Sakalauskienė 2021), aptartas MEILĖS konceptas (Aleksaitė 2018) etc.

Minėtuose darbuose konceptų aprašymai daugiausia yra paremti įvairiais konkrečių žodžių vartojimo pavyzdžiais.

Dar vienas būdas aprašyti koncepto turinį yra su konceptu siejamų žodžių asociacijų lauko analizė. Šiame straipsnyje dėmesys sutelkiamas į žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijas.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti respondentų reakcijas į stimulus *dukra* ir *sūnus* ir aptarti abiejų žodžių asociacijų laukus kaip informacijos apie konceptus DUKRA ir SŪNUS šaltinius. Tiriamųjų vienetų pasirinkimą nulėmė konkreti žodžių reikšmė ir jų priklausymas kasdien vartojamai, nespecializuotai leksikai, be to, lietuvių kalbotyroje žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijos, konceptai DUKRA ir SŪNUS tirti nebuvo.

Tikslui pasiekti buvo iškelti tokie uždaviniai: atlikti laisvųjų asociacijų eksperimentą ir iš 100 stimulų¹ sąrašo išrašyti žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijas; abiejų žodžių asociacijų laukus aprašyti pagal asociacijų pobūdį (atskirti paradigmines asociacijas nuo sintagminių) ir jų suteikiamos informa-

¹ Išsamiau apie eksperimentą žr. p. 12–13.

cijos turinį; apibendrinti, kokios informacijos apie konceptus DUKRA ir SŪNUS suteikia žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijų laukų analizė. Tyrimo medžiaga – po beveik 600 žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijų, inventorizuotų atlikus laisvųjų asociacijų eksperimentą su Šiaulių ir Vilniaus studentais².

Tyrimo uždaviniams įgyvendinti taikyti šie metodai: aprašomasis, konceptualiosios analizės, laisvųjų asociacijų eksperimento, skaičiavimo.

Klausimo ištirtumas

Lietuvių kalbotyroje žodinės asociacijos tirtos fragmentiškai. Simonos Steponavičienės „Lietuvių kalbos žodinių asociacijų žodynas“ parengtas remiantis medžiaga, surinkta 1977–1982 metais atlikus laisvųjų asociacijų eksperimentą. Žodžiai *dukra* ir *sūnus* į stimulų sąrašą įtraukti nebuvo.

Su atskirais leksikos vienetais susijusias asociacijas tyrė Gražina Akelaitienė (2007). Janina Daukšytė (2004, 2009) šią temą nagrinėjo per ugdymo psichologijos prizmę (taip pat žr. jos straipsnius su Egle Vanagaite (2014) ir Edita Čaplinskaja (2014).

Lietuvių ir Lietuvoje gyvenančių rusų požiūrį į kitas etnines grupes tyrė Marija Zavjalova ir Svetlana Ryžakova (2004), Lietuvos rusų kalbinės sąmonės specifiką ir komunikacinės elgsenos tipus aprašė Elena Akimova (2005).

Silvijos Papaurėlytės-Klovienės daktaro disertacijos „Liūdesio konceptas lietuvių ir rusų kalbose“ dalį sudaro žodinių asociacijų analize pagrįsto tyrimo aprašymas. Disertacijoje įrodoma, kad žodinių asociacijų analize pagrįsto koncepto tyrimo išvados sutampa su tomis išvadomis, kurios buvo gautos analizuojant iš Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno, grožinės literatūros surinktus pavyzdžius. Tai leidžia teigti, kad žodžio asociacijų lauko analizė suteikia informacijos ir apie tuo žodžiu vadinamo koncepto turinį (Papaurėlytė-Klovienė 2004: 130–138). Atskirai yra aprašytos žodžių *medis*, *žodis*, *kaimas* asociacijos (Papaurėlytė-Klovienė 2011, 2012, 2014).

Neabejotina, kad lietuvių kalbos žodinių asociacijų tyrimai bus išsamesni pradėjus aktyviau naudotis pirma lietuvių kalbos žodžių asociacijų duomenų bazės versija, kuri laisvai prieinama internete. Kaip teigia Laura Vilkaitė-Lodzienė (2019)³, duomenų bazėje pateikiamos 277 stimulų (dažnų daiktavardžių, veiksmažodžių ir būdvardžių) formos. Renkant asociacijas

² Žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijų laukai pateikti straipsnio priede.

³ Šiame straipsnyje nurodoma, kur minėta duomenų bazė yra prieinama.

dalyvavo 304 respondentai. Bazę planuojama ilgainiui pildyti naujais stimulais. Žodžių *dukra* ir *sūnus* tarp šioje bazėje esančių stimulų kol kas nėra.

Šiame straipsnyje pristatomas tyrimas yra naujas tuo, kad pirmą kartą lietuvių kalbotyroje pateikiami ir skirtingais aspektais analizuojami žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijų laukai, o analizės rezultatai susiejami su konceptų DUKRA ir SŪNUS turiniu. Tyrimo išvados gali būti naudingos tiems, kuriems įdomi lietuvių kalbos pasaulėvaizdžio specifika, kalboje užfiksuoti pasaulio suvokimo būdai ir stereotipai, elgesio modeliai, atskleidžiantys požiūrį į šeimos narių santykį, lyčių sampratą ir vertybines nuostatas.

1. PER ASOCIACIJŲ LAUKĄ – Į KONCEPTO TURINĮ

1.1. Žodinių asociacijų tyrimo prielaidos ir išvadų pagrindumas

Teorinės tyrimo nuostatos paremtos kognityvinės lingvistikos, kuri aktualizuoja glaudų kalbos ir pažintinių žmogaus gebėjimų ryšį, idėjomis.

Pristatomam tyrimui aktualių žodžių reikšmės lietuvių kalbos žodynuose aiškinamos sutelkiant dėmesį į lyties ir šeiminio ryšio aspektus. „Lietuvių kalbos žodyne“ žodis *dukra* nukreipia į žodį *duktė*. *Duktė*, remiantis tuo pačiu žodynu, yra „moteriškos lyties vaikas savo tėvams“ (LKŽ_e). Taip pat šiame žodyne paaiškinta ir žodžio *sūnus* reikšmė: „vyriškos lyties vaikas savo tėvams“.

„Bendrinės lietuvių kalbos žodyne“ žodžiai *dukra* ir *duktė* nurodomi kaip sinonimai (tokio paties požiūrio laikomasi ir „Sinonimų žodyne“ (SŽ), definicija tokia pati – „moteriškos lyties vaikas savo tėvams“ (BLKŽ). Žodis *sūnus* yra „Bendrinės lietuvių kalbos žodyno“ antraštyne, informacija apie jį dar renkama.

Pristatomame tyrime dėmesys sutelkiamas į žodines asociacijas. Asociacija yra sąmonėje fiksuojamas ryšys tarp objektų. Kalbotyros objektas – žodinės asociacijos, kurios atskleidžiamos atlikus laisvųjų asociacijų eksperimentą.

Atliekant laisvųjų asociacijų eksperimentą respondentams pateikiamas žodžių-stimulų sąrašas ir prašoma ilgai negalvojant šalia kiekvieno stimulo parašyti pirmą į galvą atėjusį žodį, žodžių junginį arba sakinį. Eksperimento dalyviams pateikiamoje instrukcijoje turi būti pabrėžiama, kad visi atsakymai yra geri, o eksperimento rezultatai bus viešinami tik apibendrinti.

Reakcijos į stimulus vadinamos asociatais, o visas asociatų sąrašas – asociacijų lauku. Reakcija į stimulą parodo, kaip kalbos vartotojai supranta šiuo žodžiu pavadintą daiktą ar reiškinį, kokias savybes jam priskiria, su kokiais tikrovės objektais, reiškiniais sieja. Būtina paminėti, kad asociacijų lauke tiesiogiai arba netiesiogiai išreiškiamas ir žodžiu-stimulu vadinamo tikrovės objekto vertinimas.

Asociacijų žodynų sudarytojai žodžių-stimulų sąrašą turi rengti itin atsakingai, nes toks žodynas dėl savo pobūdžio galėtų suteikti maksimaliai daug patikimos informacijos apie tautai būdingą pasaulio vaizdą, kitaip tariant, apie naivųjį pasaulėvaizdį⁴.

Žinoma, asociacijų žodynas visada išliks fragmentiškas – kad ir koks didelis būtų, jis negalėtų apimti absoliučiai visų kultūrai svarbių žodžių. Kaip tik todėl toks žodynas atspindi ne absoliučiai visus priežastinius, erdvinius, laiko ryšius ir emocijas, kurias kalbos vartotojui sukelia santykis su tikrovės daiktais ir reiškiniais.

Vis dėlto, apgalvotai parinkus stimulus, galima susidaryti bent jau schemišką vaizdą apie konkrečią kalbą kalbančios tautos vertybių sistemą, pasaulio suvokimo būdą ir elgesio modelius. Tinkamai parinkus stimulų visumą, tų žodžių asociacijų laukai suteikia informacijos apie tai, kaip yra suvokiama nekalbinė tikrovė.

Kiek asociacijų eksperimento rezultatai patikimi, priklauso ir nuo jo dalyvių skaičiaus. Remiantis asociacijų eksperimento rezultatais išvadas galima daryti, jeigu eksperimente dalyvavo bent 30 asmenų. Žinoma, kuo daugiau panašumų sieja eksperimento dalyvius (amžius, patirtis etc.), tuo išvados patikimesnės. Dalis reakcijų į stimulus yra bendros tos pačios tautos žmonėms, dar daugiau bendrumų, jei žmonės yra panašaus amžiaus – priklauso tai pačiai kartai (tai jau yra prielaida, kad dalis tų žmonių patirties bus bendra).

⁴ Pavyzdžiui, galima palyginti, kiek tikslinga lietuvių kalbos žodinių asociacijų žodynui parengti organizuojamam žodinių asociacijų eksperimentui į žodžių-stimulų sąrašą įtraukti paukščių pavadinimus *gandras* ir *marabu*. Gandras Lietuvoje gyvenantiems žmonėms nuo mažens pažįstamas, kasdienėje aplinkoje matomas paukštis. Augdamas vaikas gauna elementarių žinių, kas yra gandas, kokios funkcijos šiam paukščiui priskiriamos naiviajame lietuviškai kalbančių žmonių pasaulėvaizdyje. Naiviuoju pasaulėvaizdžiu šiame straipsnyje vadinamas žmonių sąmonėje susiformavęs pasaulio supratimas, kuris, nelygu asmens išsilavinimas, su moksliniu pasaulio vaizdu sutampa iš dalies arba visai nesutampa. Greičiausiai žodžio *gandras* asociacijos bus gausios, fiksuos paukščio išvaizdos, gyvenamosios aplinkos, gyvenimo būdo ypatumus ir tai, kad gandas laikomas nacionaliniu Lietuvos paukščiu. Marabu yra svetimai aplinkai priklausantis objektas, tikėtina, kad šio žodžio asociacijų laukas bus gerokai skurdesnis.

1.2. Dėl koncepto ir asociacijų lauko santykio

Konkreto žodžio asociacijų lauko ir tuo žodžiu vadinamo koncepto turinio santykį galima apibrėžti kaip dalies ir visumos.

Teigiant, kad konceptas yra visa informacija apie nekalbinės tikrovės objektą, turima galvoje, kad ta informacija gali būti išreiškiama įvairiais jautimais suvokiamais būdais: kalba (žodžiu arba raštu), vaizdu (dailė, teatras, šokis), garsu (muzika). Asociacijų eksperimento rezultatas yra su konkrečiu žodžiu siejamas asociacijų laukas, kurį sudaro žodžiai, žodžių junginiai arba sakiniai⁵. Vadinasi, labiausiai tikėtina, kad asociacijų laukas verbalizuoja tą koncepto turinio dalį, kuri turi kalbinę raišką. Be to, tarp asociacijų gali būti ir tokių, kurios nukreipia į kitą turinį, nebūtinai išreikštą žodžiais, pavyzdžiui, paveikslų, skulptūrų ar šokių, spektaklių, kino filmų pavadinimų. Vadinasi, tas turinys taip pat siejamas su konceptu.

Didžiausias iš laisvųjų asociacijų eksperimento gautos informacijos privalumas – jos maksimaliai tiesioginis ryšys su žmogaus sąmonės turiniu. Kadangi asociacijos yra tiesiogiai gauta informacija apie tai, su kuo kalbos vartotojų sąmonėje siejamas stimulu pavadintas objektas, galima teigti, kad asociacijos yra ir tiesioginis informacijos apie koncepto turinį šaltinis. Kai koncepto turinys tiriamas pasitelkiant kalbos vartojimo atvejus iš, pavyzdžiui, publicistikos tekstų, negalima išvengti tokiems tekstams būdingos funkcijos ne tik informuoti, bet ir formuoti nuomonę, atkreipti dėmesį. Realizuojant šią funkciją privalu ieškoti įvairesnių raiškos būdų, siekiama sukurti netikėtumo įspūdį, todėl daugiau ar mažiau tolstama nuo realaus daiktų ir reiškinių suvokimo. Kaip tik todėl publicistikos tekstų pavyzdžiai nebūtinai iki galo atitinka tai, kas yra konkrečios kalbos vartotojų sąmonėje. Korektiškai atliekant asociacijų eksperimentą to pavojaus išvengiama, nes pateikiant atsakymus (įprastai anonimiškai) nėra tikslo atkreipti dėmesį. Pasakoma tai, kas iš tiesų yra kalbos vartotojų sąmonėje (plg. konceptualiųjų metaforų ir žodinių asociacijų analizės rezultatus aprašant *liūdesio* konceptą (Papaurėlytė 2004: 130–138); su konceptu siejamų asociacijų interpretaciją kaip vieną iš koncepto analizės būdų nurodo ir V. Karasikas (2005).

Kintanti žmonių patirtis keičia tiek asociacijų lauką, tiek koncepto turinį jų sąmonėje.

⁵ Informatyvus yra ir jokios reakcijos į stimulą nebuvimas. Tokiu atveju galima teigti, kad žodžiu-stimulu vadinamas nekalbinės tikrovės objektas nėra svarbus, per mažai pažįstamas, informacijos apie jį trūksta.

Turint tikslą atskleisti dalį koncepto turinio remiantis asociacijų eksperimento rezultatais, būtina atsižvelgti ir į paties koncepto tipą, kuris priklauso nuo tikrovės objekto, siejamo su konceptu, pobūdžio. Pavyzdžiui, emocinių būsenų konceptai, sakykime, *liūdesio*, yra situacinio pobūdžio: emocinės būsenos turi priežastį, yra išreiškiamos išoriškai, gali turėti pasekmių (apie *liūdesio* koncepto aprašymą žr. Papaurėlytė-Klovienė, 2004). Filmo kadra primena *ligoninės* ar *karo* konceptai – yra specialių buvimo tokioje situacijoje aplinkybių, yra tipiškų dalyvių, tipiška scenarijaus raida.

Straipsnyje aptariami *dukros* ir *sūnaus* konceptai labiau galėtų būti apibūdinti kaip statiški (nors visiškai suabsoliutinti to neįmanoma, nes dukra ir sūnus yra asmenys, kuriems būdinga intelektinė veikla, emocijos, santykis su kitais visuomenės nariais) – jie turėtų apimti tam tikrų požymių visumą, kitaip tariant, atsakyti į klausimus, kas yra dukra (sūnus), kurios lyties tai žmogus, kokio amžiaus, kaip jis susijęs su kitais asmenimis, kokia tipiška dukros (sūnaus) išvaizda, kuo dukra (sūnus) dažniausiai užsiima, kaip dukra (sūnus) yra vertinami, kokie lūkesčiai jiems keliami etc. Pateikti baigtinį požymių sąrašą būtų sunku, nes ir pati medžiaga gali padiktuoti konkrečių požymių skyrimą arba neskylimą.

2. ŽODŽIŲ *DUKRA* IR *SŪNUS* ASOCIACIJŲ LAUKAS FORMOS IR TURINIO ASPEKTAIS

2.1. Bendrosios pastabos

Į asociacijų žodynui parengti reikalingą stimulų sąrašą įtraukti giminystės pavadinimus (ypač artimos giminystės, nulemtos kraujo ryšio) būtina.

Šeimos narių pavadinimai priklauso senajai indoeuropietiškaai leksikai (žr. Sabaliauskas 1990: 18, 23), todėl galima daryti prielaidą, kad tautai būdingame pasaulio vaizde jie siejami su apibrėžto turinio konceptais. Giminystės ryšius pavadinančių žodžių asociacijos galėtų atskleisti, kas, remiantis kalbos pasaulėvaizdžio logika, sudaro buvimo dukra (sūnumi) esmę, kokie elgesio modeliai, socialiniai vaidmenys siejami su konkrečiu įvardijimu, kaip vertinamas vienas ar kitas giminystės (tiesioginės ar netiesioginės) ryšiu susietas žmogus.

Atliekant straipsnyje pristatomą tyrimą buvo apklausta beveik 600 Vilniaus ir Šiaulių studentų – maždaug po lygiai vyrų ir moterų nuo 19 iki

30 metų. Jiems buvo pateiktas 100 žodžių-stimulų sąrašas, kuriame, be kitų leksinių vienetų, buvo ir žodžiai *dukra* bei *sūnus*. Šie žodžiai parašyti ne vienas šalia kito, kad būtų mažesnė tikimybė kaip reakciją į vieną stimulą pateikti kitą, iš dalies antonimišką stimulą. Vis dėlto tokių reakcijų būta nemažai: trisdešimt du respondentai į žodį *dukra* reagavo žodžiu *sūnus*, o į žodį *sūnus* žodžiu *dukra* reagavo šešiasdešimt keturi asmenys. Šios reakcijos kalbamųjų giminystės ryšio pavadinimų asociacijų laukuose yra antros pagal dažnumą. Nors, remiantis žodynais, žodis *sūnus* sinonimų ar antonimų neturi (AŽ; SŽ), vis dėlto *dukra* tam tikra prasme yra *sūnaus* antonimas: abu žodžius sieja tai, kad jie pavadina moteriškos lyties asmenų (*dukros* atveju) ir vyriškos lyties asmenų (*sūnaus* atveju) santykį tėvų atžvilgiu.

Visos reakcijos į stimulus pirmiausia skirstytos atsižvelgiant į tai, kurių leksinio vieneto ryšių – paradigminių arba sintagminių – jos nulemtos. Taip skirstant parodomas konkretaus žodžio santykis su kitais kalbos sistemos elementais ir kartu atskleidžiami koncepto turiniui suvokti svarbūs požymiai. Dalis reakcijų į stimulus negalėtų būti tiesiogiai siejamos nei su sintagminiais, nei su paradigminiais žodžių *dukra* ir *sūnus* ryšiais.

Žodžio *dukra* asociacijų lauke daugiau sintagminių reakcijų – daugiau nei pusė iš jų yra vienetinės, pateiktos vyrų. Paradigminių reakcijų mažiau, bet jas pateikė daugiau respondentų.

Žodžio *sūnus* asociacijų lauke dominuoja paradigminės reakcijos, sintagminių yra perpus mažiau. Tai nėra tradicinis atvejis, nes asociacijų eksperimente dalyvavo ne vyresni kaip 30 metų studentai, o psicholingvistai teigia, kad jaunesnio amžiaus respondentams būdingesnės būtent sintagminės asociacijos (Frumkina 2001: 194).

Žodis *dukra* yra visiems suprantamas ir aiškiai apibūdinamas. Laisvųjų asociacijų eksperimente dalyvavusios moterys – kieno nors dukros, tačiau nė viena iš atsakiusių moterų nepateikė reakcijos *aš*. Vadinasi, į stimulą jos reagavo kaip ir į visus kitus, nesusiejo su sava patirtimi. Išvis jokio atsakymo nepateikė devyni eksperimento dalyviai – viena moteris ir aštuoni vyrai. Dviejų vyrų atsakymas buvo *nežinau*.

Toks pat visiems suprantamas yra ir stimulus *sūnus*. Respondentai vyrai patys yra sūnūs, reaguodami į stimulą jie gali remtis sava patirtimi. Dešimt respondentų pateikė atsakymą *aš*. Vadinasi, į stimulą jie pirmiausia reagavo reflektuodami savo patirtį. Nebuvo tokių, kurie nebūtų pateikę išvis jokio

atsakymo. Prie stimulo *sūnus* pateiktuose atsakymuose dvi moterys ir keturi vyrai parašė *neturiu; nėra, nežinau* atsakė po vieną moterį ir vieną vyrą.

Iš to, kas buvo pasakyta, galima daryti prielaidą, kad kalbos vartotojų sąmonėje su konceptu *sūnus* siejama informacija labiau, jei lyginsime su žodžio *dukra* asociacijomis, atspindi asmeninę patirtį.

2.2. Sintagminės reakcijos

Stimulo *dukra* sintagminės reakcijos šiek tiek dažnesnės moterų atsakymuose.

Palyginus vyrų ir moterų pateiktas sintagmines reakcijas į žodį *sūnus*, padaryta tokia pati išvada – šiek tiek daugiau sintagminių reakcijų pateikė moterys, tačiau vyrų pateiktos reakcijos yra įvairesnės (greičiausiai tam įtakos turi jų asmeninis santykis su šiuo stimulu – buvimas sūnumi). Moterų ir vyrų reakcijos į žodį *dukra* įvairios, akivaizdūs kiekiniai skirtumai – yra reakcijų, kurias pateikė dviženklis skaičius vyrų ir tris kartus mažiau moterų.

Atributiniai žodžių *dukra* ir *sūnus* junginiai apibūdina išvaizdą, būdą, elgesio polinkius.

Dukros apibūdinimai labiau orientuoti į tipišką išvaizdžios moters aprašymą. Dažniausias išvaizdos apibūdinimas – *graži*. Taip atsakė penkios moterys ir devyniolika vyrų (plg. *negraži* paminėjo vienas vyras). Tarp sintagminių reakcijų figūruoja ir plaukų motyvas – vienas vyras sureagavo **garbanuota*⁶, viena moteris ir vienas vyras – *geltonkasė*, keturios moterys ir vienas vyras – *ilgakasė*.

Sūnaus išvaizdos apibūdinimų nėra daug, jie apskritai negausūs, jei lyginsime su žodžiu *dukra*. Sūnus yra *gražus* (atsakė viena moteris), šviesiaplaukis (atsakė vienas vyras) ir *tvirtas* (vieno vyro atsakymas).

Su išvaizda siejami ir kardinaliai priešingi *dukros* ir *sūnaus* apibūdinimai: *didelė* (atsakė dvi moterys ir vienas vyras), *aukšta* (atsakė dvi moterys) ir *maža* (vienuolika moterų ir keturi vyrai), *mažutė* (vienas vyras). Viena iš abiem žodžiams bendrų reakcijų yra apibūdinimas *mažas* – gali būti siejamas tiek su ūgiu, tiek su amžiumi: *dukra*, *sūnus* yra vaikai, o kuo vaikas mažesnis, tuo artimesnis jo santykis su tėvais. Vadinas, respondentai akcentuoja jauną amžių. Šį apibūdinimą šalia žodžio *sūnus* paminėjo dešimt moterų ir devyni vyrai. Dvi moterys pateikė antonimišką atsakymą *didelis*,

⁶ Atsakymų kalba netaisyta.

viena moteris – *didžiulis*. Žodžiu *jaunas*, taip pat susijusiu su amžiumi, į žodį *sūnus* reagavo trys moterys ir trys vyrai, dukrą kaip jauną apibūdino viena moteris.

Respondentų atsakymuose labiau detalizuojami dukros ir sūnaus charakterio bruožai, su kuriais susijusi vertybių sistema ir galimi elgesio polinkiai.

Žmonės fiksuoja, kad dukra yra *gera* – taip nurodė penkios moterys ir trylika vyrų. Konkretesni dukros apibūdinimai labiau orientuoti į jos santykį su aplinka. Dauguma charakteristikų – nekonfliktiško ir dažniausiai teigiamas emocijas aplinkiniams keliančio žmogaus apibūdinimai. Dukra yra *mylima* (atsakė keturios moterys ir trys vyrai), *miela* (keturios moterys ir du vyrai), *paklusni* (du vyrai), *nuoširdi* ir *rami* (po dvi moteris).

Požiūrį į darbą pavadinantys asociatai nėra vienetiniai, bet jie ir ne patys dažniausi: dviem moterims ir vienam vyrui dukra atrodo *darbšti*, vienai moteriai – *stropi*.

Dalis sintagminių žodžio ryšius atspindinčių apibūdinimų nėra tokie išskirtinai teigiami, kokia yra jau minėta apibūdinimų dauguma, bet vis dėlto išreiškiančiais neigiamą vertinimą jų taip pat negalima vadinti. Apie *dukrą* sakoma, kad ji *išlepinta* (taip atsakė vienas vyras), *nepaklusni* (viena moteris), *vėjavaikiška* (viena moteris). Kitaip tariant, taip apibūdintas žmogus gali kelti nedidelių problemų, bet jis tikrai nepavojingas aplinkai.

Sūnus taip pat pirmiausia yra tiesiog *geras* – taip atsakė dešimt moterų ir dešimt vyrų, *šaunus* (vienos moters ir vieno vyro atsakymai), panašus yra ir vienos moters atsakymas *pavyzdingas*. Kaip galėtų būti suprantamas gerumas, aiškiau iš kitų atsakymų. *Sūnus* yra *darbštus* (vienos moters ir vieno vyro atsakymas), *linksmas* (viena moteris ir du vyrai), *protingas* (dvi moterys), *stropus* (viena moteris ir vienas vyras), *drąsus* (viena moteris), *gudrus* (vienas vyras), *rimtas*, *smalsus* (po vieną moterų atsakymą).

Dalis sintagminių reakcijų apibūdina sūnų per jo santykį su kitais. Pirmiausia *sūnus* kam nors priklauso: jis yra *mano* (trijų vyrų atsakymas), *savas* (vienos moters ir vieno vyro atsakymas), *savo* (vienos moters atsakymas). Artimą santykį atskleidžia apibūdinimai *mylimas* (trys moterys ir trys vyrai), *artimas* ir *brangus* (po tris moteris ir du vyrus), *mielas* ir *numylėtas* (po vieną vyrą). Kitų žmonių atžvilgiu sūnus gali būti *švelnus* (taip atsakė dvi moterys), *sąžiningas* (vienos moters atsakymas). Santykį su visuomenėje priimtomis elgesio normomis parodo atsakymai *išdykęs* (trys moterys ir vienas vyras), *paklusnus* (trys vyrai), *neklusnus* ir *nepaklusnus* (po vieną vyrą). Viena moteris ir du vyrai šalia žodžio *sūnus* parašė apibūdinimą *blogas*.

Galima apibendrinti, kad reakcijos labiau fiksuoja idealiųjų prototipiškų dukters ir sūnaus charakteristikas – išvaizdą, charakterio bruožus, elgesio modelius. Dukra ir sūnus kalbos pasaulėvaizdyje suvokiami kaip malonūs žmonės: jie arba apibūdinami neapibrėžtai kaip geri, arba nurodoma, kaip gerumas gali būti suprantamas konkrečiau – per požiūrį į darbą, aplinką.

2.3. Paradigminės reakcijos

Tokio tipo reakcijos ne tik parodo žodžių *dukra* ir *sūnus* santykį su kitais artimos giminystės pavadinimais, bet ir detalizuoja šių kalbos pasaulėvaizdžio fragmentų turinį.

Pati dažniausia visų respondentų pateikta reakcija tiek į žodį *dukra*, tiek į žodį *sūnus* – žodis *vaikas*. Apibūdindami dukrą taip atsakė keturiolika moterų ir dvidešimt du vyrai, apibūdindami sūnų – keturiasdešimt penkios moterys ir trisdešimt penki vyrai.

Kitos reakcijos su aptariamais stimulais susijusios hipo- ir hiperoniminiais santykiais.

Paradigminės žodžio *dukra* reakcijos fiksuoja amžiaus tarpsnius: *mergaitė* (septyniolika moterų ir dešimt vyrų), *mergina* (dvi moterys, du vyrai), *moteris* (viena moteris, septyni vyrai). Asociacijų lauke galima skirti ir šeiminių ryšių atspindžius: *mama* (dešimt moterų ir trylika vyrų), *sesuo* (penkiolika moterų ir aštuoni vyrai), *sesė* (dvi moterys ir penki vyrai), *dukra* (aštuonios moterys ir septyni vyrai), *anūkė* (dvi moterys ir vienas vyras), *močiutė* (šešios moterys), reakcijas *pamotė* ir *teta* pateikė po du vyrus.

Daugiau paradigminių reakcijų sulaukė stimulus *sūnus* – žodžiu *vaikai* reagavo dvi moterys, po vieną vyrą atsakė *mano vaikas* ir *mažas vaikas*; po vieną vyrą atsakė *mylimas vaikas*, *tėvų vaikas* ir *vyriškos lyties vaikas*. Beveik tą pačią reikšmę turi, bet paprastai laisvesniuose stiliuose vartojami žodžiai *atžala* (atsakė keturios moterys ir šeši vyrai), *palikuonis* (viena moteris ir du vyrai), *paveldėtojas* (viena moteris), *ateitis*, **tesėjas šeimos*, *žmogaus pratešimas* (atsakė po vieną vyrą). Atsakymą *pirmagimis* pateikė dvi moterys. Atsakydami patį stimulą *sūnus* pakartojo penki vyrai.

Ryšiais su įvairiais amžiaus tarpsniais skiriasi lyties požymiu susietos reakcijos į stimulą *sūnus*: *kūdikis* (atsakė vienas vyras), *berniukas* (atsakė septynios moterys ir keturi vyrai), *mažas berniukas* (vieno vyro atsakymas), *pacaniukas* (atsakė vienas vyras), *vaikinas* (atsakė viena moteris ir vienas vyras), *vyras* (keturios moterys ir keturi vyrai). Šios reakcijos nenumato

ryšio pagal kraujo giminystę. Kraujo giminystės požymis motyvavo asociatus *giminaitis* (dvi moterys), *giminė* (atsakė viena moteris ir vienas vyras), *anūkas* (vienas vyras).

Sūnų su *broliu* (septyniolikos moterų ir aštuonių vyrų atsakymai) sieja vyriška lytis ir apibūdinimas pasitelkiant ryšį su tėvais. Minėtina, kad gerokai dažniau nei reakcija *mama* (atsakė dvi moterys ir trys vyrai) pateikta reakcija *tėvas* (penkios moterys ir septyniolika vyrų), po vieną moterį atsakė *tėtės* ir *tėvo*. Žodžiu *tėvai* atsakė dvi moterys. Kiek toliau nuo *sūnaus* yra *sesuo* (vienos moters ir trijų vyrų atsakymas). *Sūnus* suvokiamas ir kaip *būsimas tėvas* (vieno vyro atsakymas).

Dalies ir visumos santykiais su žodžiu *dukra* susijusios vienetinės reakcijos *šeimos narys* ir *šeimos narė*, analogiška reakcija į žodį *sūnus* yra žodis *šeima* (taip atsakė dešimt moterų ir keturi vyrai).

Galima apibendrinti, kad respondentų pateiktos sintagminės ir paradigminės reakcijos atskleidžia daug individualios patirties fragmentų – gausu vienetinių reakcijų. Žodžio *sūnus* asociacijų lauke jos būdingesnės vyrams. Žodžio *dukra* asociacijų lauke taip pat gausu vienetinių reakcijų, tik jos pasiskirsčiusios tolygiai tarp abiejų lyčių respondentų atsakymų.

2.4. Nesisteminės reakcijos

Dalies atsakymų negalima aptarti pasitelkiant sintagminius ar paradigminius žodžių *dukra* ir *sūnus* ryšius, t. y. į juos netikslinga žvelgti atskaitos tašku laikant kalbos sistemą ir jos narius siejančius santykius. Tokio tipo atsakymai informatyviausi turinio požiūriu, nes ne tik pakartoja paradigminių ar sintagminių reakcijų fiksuojamą informaciją, bet ir atskleidžia daugiau tikrovės suvokimo ypatumų.

Respondentų atsakymuose išsamiai atspindėti su *dukra* ir *sūnumi* siejami emociniai išgyvenimai ir emocinės būsenos.

Daugiausia teigiamų emocijų kelia *dukra*. Dukros turėjimas suvokiamas kaip *džiaugsmas* (taip atsakė viena moteris ir penki vyrai), *palaima* (vienas vyras), *garbė* (viena moteris) ar *stebuklas* (viena moteris). Turėti dukrą – jausti *meilę* (dviejų moterų ir keturių vyrų atsakymai). Vienas vyras į šį stimulą reagavo žodžiu **numiletine*. Dukra siejama su švelnumu (trijų vyrų atsakymai), *turtu* (trijų moterų ir vieno vyro atsakymai). Remiantis atsakymais, galima teigti, kad daugiau teigiamo modalumo emocijų pavadinimų yra paminėta vyrų atsakymuose.

Emocijų pavadinimų esama ir žodžio *sūnus* asociacijų lauke. Dažniausias tokio tipo atsakymas – žodis *džiaugsmas* (taip sureagavo šešios moterys ir vienuolika vyrų). Peržiūrėjus visus šios grupės atsakymus, akivaizdu, kad ir šiuo atveju pozityvesnės emocijos būdingesnės vyrams: *meilė* (atsakė keturi vyrai), *pasididžiavimas* (atsakė viena moteris ir trys vyrai), *didžiulis* (atsakė vienas vyras), *laimė* (atsakė viena moteris ir vienas vyras), atsakymus *garbė*, *gerai*, *gėris*, *palaima*, *vertybė* pateikė po vieną vyrą. Žodžio *sūnus* asociacijų lauke nėra neigiamai vertinamų emocijų pavadinimų.

Respondentų atsakymuose šalia žodžio *dukra* minimi *baimė* ir *liūdesys* (tokius atsakymus pateikė po vieną vyrą). Turėti dukrą – turėti rūpestį (atsakė dvi moterys ir trys vyrai), *bėdų* (du vyrai) ir *problemų* (vienas vyras).

Su sintagminių reakcijų užfiksuota informacija apie dukrą koreliuoja kiti jos apibūdinimai, nors visiško sutapimo nėra. Gausu teigiamo vertinimo pavyzdžių. Viena vertus, dukra yra *atrama* (taip apibūdino viena moteris), *darbštuolė* (vieno vyro apibūdinimas), *gražuolė* (taip atsakė penki vyrai), *padėjėja* (du vyrai), *paguoda* (dvi moterys), *šaunuolė* (atsakė viena moteris ir vienas vyras), *šokėja* (viena moteris). Kita vertus, apie dukrą sakoma, kad ji *padauža* (atsakė viena moteris), *palaidūnė* (atsakė vienas vyras), *paleistuvė* (vienas vyras ir viena moteris), *pamaiva*, **pijokė* (atsakė po vieną vyrą) ir *tinginė* (atsakė viena moteris).

Vyras, vadinasi, ir sūnus, yra tas, kuris, reikalui esant, gintų nuo priešo: viena moteris pateikė atsakymą *gynėjas*, vienas vyras – *gintis*. Taikioje kasdienybėje sūnus yra *padėjėjas* (vienos moters atsakymas), *pagalbininkas*, *pagalba* (taip atsakė po vieną vyrą).

Apibūdinant dukrą remiamasi su moterimis siejamais išvaizdos, aprangos, gyvenimo būdo stereotipais. Pagrindinis išvaizdos atributas yra plaukai – paprastai ilgi, iš plaukų spalvų paminėta tik geltona. Tokį suvokimą atskleidžia atsakymai *blondinė* (atsakė vienas vyras), *kasos* (penki vyrai), *kasa* (trys moterys ir vienas vyras), *kasytės* (viena moteris), *su kasomis* (viena moteris), *kaspiniai* (viena moteris), *plaukai* (viena moteris ir vienas vyras). Respondentai paminėjo tradicines moterų aprangos detales: *sijoną* (taip atsakė viena moteris) ir *suknelę* (dvi moterys ir keturi vyrai). Tarp atsakymų yra dviejų užsiėmimų, kurie, remiantis kalbos vartotojų atsakymais, gali būti būdingi moterims, pavadinimai: viena moteris paminėjo *manekenę*, vienas vyras – *mokslininkę*. Paminėtas ir įprastai mergaitėms priskiriamas žaislas – *lėlė* (taip atsakė viena moteris ir du vyrai). Vienos moters reakcija *rūtos* gali būti sietina su šiam darželio augalui priskirta meilės ir erotikos sim-

bolika (Šeškauskaitė 2000: 49–51), su ta pačia tema koreliuoja atsakymas *nekaltybė* (taip atsakė vienas vyras).

Kelios žodžio *sūnus* reakcijos yra stereotipų nulemti materialūs vyriškos lyties asmens atributai: *futbolas* (vieno vyro atsakymas), *automobilis* (dviejų vyrų atsakymai), *kelnės*, *šortai* (po vieną vyro atsakymą), *mašina* (vienos moters atsakymas). Atsakymas *qžuolas* (pateikė du vyrai) simbolizuoja tradiciškai vyrams priskiriamą fizinį tvirtumą⁷, vienos moters atsakymas **židra spalva* yra aliuzija į įsigalėjusią nuomonę, kad vyriškos spalvos yra žydra ir mėlyna. Asociacijų lauke konkrečių sūnui būdingų profesijų nurodyti nelingstama – galima paminėti tik vienos moters atsakymą *muzikantas*.

Žodžio *sūnus* asociacijų lauke esama ir gerai žinomų precedentinių tekstų. Precedentiniai tekstai yra kuriai nors kultūrai svarbūs ir atpažįstami tekstai, kurie, panaudoti kitame tekste, kartu atsineša ir papildomų reiškinių, savo prasminį krūvį. Precedentinis tekstas atlieka savo funkciją tik tada, kai jis yra atpažįstamas. Kiekviena kultūrinė bendrija turi savo precedentinių tekstų korpusą, jame galima skirti tekstus, kurie yra motyvuoti pasaulinės kultūros, ir tekstus, kurie pažįstami tik konkrečios kultūros atstovams (Papaurelytė 2007). Skirtingų kartų precedentiniai tekstai gali skirtis.

Tarp žodžio *sūnus* asociacijų du atsakymai yra labai aiškūs su pasauline kultūra susieti precedentiniai tekstai – devyniolika respondentų (devynios moterys ir dešimt vyrų) pateikė atsakymą *palaidūnas*, dvi moterys į stimulą *sūnus* reagavo žodžiu *paklydėlis*. Abi šios reakcijos siejamos su Naujajame Testamente aprašyta sūnaus palaidūno parabole: jaunesnysis sūnus, linksmybėms ir netikriems draugams iššvaistęs tėvo duotą turtą, grįžta namo visiškai nuskurdęs ir vargas. Tėvas jį ne tik priima atgal, bet dar ir liepia iškelti didelę šventę grįžimo proga, tuo papiktindamas visada tėvo namuose ramiai gyvenusį ir stropiai jam dirbusį vyresnįjį sūnų. Sūnaus palaidūno istorija užfiksuota daugelio Europos dailininkų kūrinuose. Šia alegorija atskleidžiamos religinės ir etinės dilemos. Jos paplitimą Vakarų Europoje, siužetinės linijos vaizdavimo ypatumus aptarė Rasa Valujavičienė (2016: 16–24). Galima teigti, kad reakcijos *palaidūnas*, *paklydėlis* nukreipia ne tik į tekstą, bet apima ir ne kalba fiksuojamą koncepto SŪNUS turinį.

Su nacionaline kultūra galima sieti reakcijas *trečias* (parašė viena moteris) ir *devintas* (taip reagavo vienas vyras). Galimai tai aliuzijos į lietuvių

⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad tokia asociacija kitoje kalbinėje bendruomenėje, pavyzdžiui, slavų kalba kalbančių, gali turėti visai kitą prasminį krūvį.

liaudies pasakose minimus devynis brolius (vadinasi, ir devynis sūnus) ar trečią brolių (sūnų), nuolatos patiriantį išbandymų, bet galiausiai tampantį pasakoje aprašytos situacijos nugalėtoju.

Žodžio *dukra* asociacijos *drebulė* (atsakė viena moteris) ir *eglė* (atsakė vienas vyras) su precedentiniais tekstais sietinos per galimas aliuzijas į pasaką „Eglė žalčių karalienė“.

IŠVADOS

Peržiūrėjus žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijų laukus, įvertinus asociatų ar jų tipų gausumą, tarpusavio santykį, galima apibendrinti su konceptais DUKRA ir SŪNUS siejamą informaciją.

Kalbamųjų konceptų turinys, kaip ir buvo tikėtasi, labiau orientuotas į statišką informaciją, konstatuojama, kokie yra dukra ir sūnus, nors esama polinkio fiksuoti ir pokyčius – minimi skirtingi amžiaus tarpsniai, užsimeinama apie veiklą.

Svarbiausias *dukros* ir *sūnaus* požymis – buvimas šeimos nariais, tėvų vaikais. Nors atsakymuose fiksuojami skirtingi amžiaus tarpsniai, dažniausiai akcentuojamas jaunesnis amžius – kuo žmogus jaunesnis, tuo labiau tinka sakyti, kad jis vaikas (remiantis asociacijų eksperimento rezultatais, ypač tai minėtina kalbant apie sūnų). Kalbos vartotojų sąmonėje fiksuojama, kad dukra ir sūnus užima vieną iš pozicijų toje pačioje paradigmoje kartu su tėvais ir kitais šeimos vaikais (vadinasi, ir vienas su kitu).

Lietuviškai kalbantiems žmonėms dukra dažniausiai yra dailios išvaizdos (paprastai ilgaplaukė) ir nepriekaištingos moralės žmogus, nors esama ir iš esmės priešingas charakteristikas apimančių reakcijų (bet jos negausios). Dukrai priskiriami vaidmenys – guosti, rūpintis ir padėti. Remiantis asociacijų eksperimento rezultatais, nenumatoma galimybė dukrai būti aktyvia veikėja ar sprendėja.

Reakcijose minimi su sūnumi siejami tipiški išvaizdos, santykio su pasauliu ir savimi bruožai. Dominuoja teigiamai vertinami stereotipai. Sūnus yra gražus ir tvirtas šviesiaplaukis. Jis pozityviai nusiteikęs tikrovės atžvilgiu, protingas, smalsus, linksmas, stropus, darbštus ir sąžiningas. Atsakymuose paminėtos vos kelios neigiamai vertintinos charakteristikos.

Asociacijų eksperimento rezultatai atskleidžia kalbos vartotojų sąmonėje užfiksuotas su sūnumu siejamas emocijas, o koncepto SŪNUS svarbą patvirtina ir tarp atsakymų minimas gerai žinomas precedentinis tekstas.

Apibendrinant visą su konceptais DUKRA ir SŪNUS siejamą informaciją galima daryti išvadą, kad abiejų žodžių asociacijų laukai pirmiausia fiksuoja siekiamybę – idealiuosius vaizdinius ir su tuo susijusias emocijas. Išsamiau konceptų turinį atskleisti galėtų įvairesnės kalbinės medžiagos analizė.

ŠALTINIAI

- AŽ – *Antonimų žodynas*, I. Ermanytė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2003.
BLKŽ – *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*, vyr. red. D. Liutkevičienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2013–2023. Prieiga internete: <https://ekalba.lt/bendrinės-lietuvių-kalbos-zodynas>. DOI: doi.org/10.35321/blkz.
LKŽ_e – *Lietuvių kalbos žodynas*, 1–20 (1941–2002), red. kolegija G. Naktinienė, J. Paulauskas, R. Petrokienė, V. Vitkauskas, J. Zabarskaitė, vyr. red. G. Naktinienė, e. variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008 (atnaujinta versija, 2018). Prieiga internete: <https://ekalba.lt/lietuvių-kalbos-zodynas>.
SŽ – *Sinonimų žodynas*, A. Lyberis, 2-asis patais. leid., Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2002.

LITERATŪRA

- Akelaitienė Gražina 2007: Gyvūnų pavadinimai ir kalbinės asociacijos. – *Žmogus ir žodis* 9(1), 65–69.
Akimova Elena 2005: Lietuvos rusų komunikacinė elgsena asociacinio eksperimento situacijoje. – *Filologija* 10, 5–11.
Aleksaitė Agnė 2018: Meilės konceptas ir jo sinonimai lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. – *Bendrinė kalba* 91. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/bendrinekalba/article/view/80>.
Daukšytė Janina 2004: Skirtingo amžiaus moksleivių žodinės asociacijos. – *Ugdymo psichologija* 13, 55–62.
Daukšytė Janina 2009: Septynmečių ir keturiolikmečių mokinių žodinės asociacijos. – *Ugdymo psichologija* 20, 7–15.
Čaplinskaja Edita, Daukšytė Janina 2014: 15–16 metų lietuvių paauglių, gyvenančių vienakalbėje ir mišrioje aplinkoje, žodinės asociacijos lietuvių kalba. – *Ugdymo psichologija* 25, 50–61.
Frumkina Reveka 2001: *Psicholingvistika*, Moskva: Izdatel'skij centr Akademija.
Karasik Vladimir 2005: Etnospecifičeskije koncepty. – *Inaja mental'nost'*, sost. V. I. Karasik, O. G. Prochvačeva, J. V. Zubkova, E. V. Grabarova, Moskva: Gnozis, 8–102.
Papaurelytė-Klovienė Silvija 2004: *Liūdesio konceptas lietuvių ir rusų kalbose*: daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas.

- Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2007: *Kai kurie lingvistinės kultūrologijos bruožai*: studijų knyga, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2011: Žodžio *medis* asociacijų laukas lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. – *Acta humanitarica universitatis Saulensis* 13, 405–416.
- Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2012: Žodžio *žodis* asociacijų laukas lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. – *Žmogus ir žodis* 1, 103–109.
- Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2014: Žodžio *kaimas* asociacijų laukas lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje. – *Acta humanitarica universitatis Saulensis* 19, 351–362.
- Ryžakova Svetlana, Zavjalova Marija 2004: Lietuvių ir rusų požiūris vienų į kitus: kai kurie etnopsicholingvistinio tyrinėjimo rezultatai. – *Liaudies kultūra* 2, 17–27.
- Smetonienė Irena, Smetona Marius, Rutkovska Kristina 2019: *Kalba. Tauta. Valstybė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Sabaliauskas Algirdas 1990: *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius: Mokslas.
- Sakalauskienė Vilija 2021: *Žmogaus vaizdinys lietuvių tarmių leksikografiniuose šaltiniuose: etnolingvistinis ir semantinis aspektas*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: <http://lki.lt/wp-content/uploads/2022/02/sakalauskiene.pdf>.
- Smetonienė Irena, Smetona Marius, Rutkovska Kristina 2021: *Žemė. Duona. Motina*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Steponavičienė Simona 1986: *Lietuvių kalbos žodinių asociacijų žodynas*, Vilnius: Mokslas.
- Šeškauskaitė Daiva 2000: Rūtos vaizdinys sutartinėse. – *Liaudies kultūra* 5, 49–51.
- Vaičiulytė-Semėnienė Loreta, Veslava Čižik-Prokaševa, Aurelija Gritėnienė, Danutė Liutkevičienė, Anželika Gaidienė 2022: *Lietuvio kaimynai: draugai ar priešai? Kalbinė vaizdinių analizė*: kolektyvinė monografija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Valujavičienė Rasa 2016: Sūnaus palaidūno tema XVI–XVII a. Vakarų Europos dailėje. – *Technologijos ir menas: tyrimai ir aktualijos* 7, 16–24.
- Vanagaitė Eglė, Daukšytė Janina 2014: Vaikų ir paauglių, augančių vaikų globos ir pilnose šeimose, žodinės asociacijos. – *Ugdymo psichologija* 25, 18–3.
- Vilkaitė-Lodzienė Laura 2019: Pirmieji žingsniai kuriant lietuviškų žodžių asociacijų duomenų bazę. – *Taikomoji kalbotyra* 12, 226–258.

Gauta 2024-01-08

Priimta 2024-02-18

SILVIJA PAPAURÉLYTĖ-KLOVIENĖ
VERBAL ASSOCIATIONS AS A SOURCE OF INFORMATION
ABOUT THE CONCEPT (BASED ON THE ASSOCIATION
FIELDS OF THE WORDS *DAUGHTER* AND *SON*)

S u m m a r y

The article aims to analyse respondents' reactions to the stimuli *daughter* and *son* and to discuss the association fields of both words as sources of information about the concepts DAUGHTER and SON.

During the research presented in the article, almost 600 students from Vilnius and Šiauliai were interviewed 268 women and 327 men aged 19 to 30. They were presented with a list of 100 words-stimuli that included the words *daughter* and *son*, among other lexical items.

In Lithuanian linguistics, word associations have been studied fragmentarily so far. The novelty of the research presented in this article is that for the first time in Lithuanian linguistics, the association fields of the words *daughter* and *son* are presented and analysed in different aspects, and the results of the analysis are linked to the content of the concepts DAUGHTER and SON. The appendices of the article provide association fields for the words *daughter* and *son*.

The greatest advantage of the information obtained through the experiment of free associations is its maximum direct connection with the content of human consciousness. Since associations is directly obtained information about what the object named by the stimulus word is associated within the minds of language users, it can be said that associations are also a direct source of information about the content of the concept.

With the aim of revealing part of the content of the concept based on the results of the association experiment, it is necessary to take into consideration the type of the concept itself, which depends on the nature of the reality object associated with the concept. The concepts DAUGHTER and SON could be described as static. Admittedly, it is impossible to make it absolute because a daughter and a son are individuals who are characterized by intellectual activity, emotions, and relationships with other members of society. Consequently, concepts should include a gamut of certain characteristics, in other words, answer the question of who is a daughter (son), what gender is a person, what age is she/he, how is she/he related to other persons, what is the typical appearance of a daughter (son), what a daughter (son) usually deals with, how a daughter (son) is evaluated, what expectations are raised for them, etc.

After analysing the content of the association fields of the words *daughter* and *son*, the information associated with the concepts DAUGHTER and SON in the worldview of the Lithuanian language has been summarized.

Based on the abundance of relevant reactions, it has been established that the most important characteristic of a *daughter* and a *son* is being family members and parents' children. Although the names of different age stages have been mentioned in the answers, the younger age has most often been mentioned: the younger a person is, the more suitable the word *child* is to describe him/her (this is especially true when talking about a son). In the consciousness of language users, daughter and son occupy one of the positions in the same paradigm as parents and other children of the family (therefore, also with each other).

For Lithuanian-speaking people, a *daughter* is usually a person with a beautiful appearance (long hair is usually mentioned) and impeccable morals, although there are also rare reactions that include the opposite characteristics. According to the results of the association experiment, the daughter is a caring comforter and helper, but she is not expected to be an active actor or decision-maker.

Typical features of appearance, relationship with the world and oneself are also associated with the son. Positive descriptions dominate: the son is handsome, strong and fair-haired. He is positive about reality, intelligent, curious, cheerful, diligent, hardworking and honest. Only a few negative characteristics have been mentioned in the answers.

The results of the association experiment reveal the emotions associated with the daughter and son fixed in the minds of language users, and the differences between the two concepts have also been confirmed by the precedent texts mentioned among the answers to the stimulus *son*, i.e., the texts that are important and recognizable for some culture, which, when used in another text, bring with them additional meanings and its semantic load.

Summarizing all the information related to the concepts DAUGHTER and SON, it can be concluded that the fields of associations of both words primarily fix aspiration – ideal images and related emotions. The analysis of various linguistic materials could reveal the content of the concepts in more detail.

KEYWORDS: associations, daughter, the worldview of language, concept, the experiment of free associations, precedent texts, son.

SILVIJA PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

silvija.kloviene@lki.lt

SILVIJA PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ
ŽODINĖS ASOCIACIJOS KAIP INFORMACIJOS
APIE KONCEPTĄ ŠALTINIS (REMIANTIS ŽODŽIŲ
DUKRA IR SŪNUS ASOCIACIJŲ LAUKAIS)

S a n t r a u k a

Straipsnio tikslas – išanalizuoti respondentų reakcijas į stimulus *dukra* ir *sūnus*, aptarti abiejų žodžių asociacijų laukus kaip informacijos apie konceptus DUKRA ir SŪNUS šaltinius. Atliekant straipsnyje pristatomą tyrimą buvo apklausta beveik 600 Vilniaus ir Šiaulių studentų – 268 moterys ir 327 vyrai nuo 19 iki 30 metų. Jiems buvo pateiktas 100 žodžių-stimulų sąrašas, kuriame, be kitų leksinių vienetų, buvo ir žodžiai *dukra* bei *sūnus*. Lietuvių kalbotyroje žodinės asociacijos kol kas tirtos fragmentiškai. Šiame straipsnyje pristatomas tyrimas yra naujas tuo, kad pirmą kartą pateikiamos ir skirtingais aspektais analizuojamos žodžių *dukra* ir *sūnus* žodinės asociacijos, o analizės rezultatai susiejami su konceptų DUKRA ir SŪNUS turiniu. Straipsnio priede pateikiami žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijų laukai.

Didžiausias laisvųjų asociacijų eksperimento būdu gautos informacijos privalumas – jos maksimaliai tiesioginis ryšys su žmogaus sąmonės turiniu. Kadangi asociacijos yra tiesiogiai gauta informacija apie tai, su kuo kalbos vartotojų sąmonėje siejamas žodžiu-stimulu pavadintas objektas, galima teigti, kad asociacijos yra ir tiesioginis informacijos apie koncepto turinį šaltinis. Turint tikslą atskleisti dalį koncepto turinio remiantis asociacijų eksperimento rezultatais būtina atsižvelgti ir į paties koncepto tipą, kuris priklauso nuo tikrovės objekto, siejamo su konceptu, pobūdžio. DUKROS ir SŪNAUS konceptai labiau galėtų būti apibūdinti kaip statiški. Žinoma, suabsoliutinti to neįmanoma, nes *dukra* ir *sūnus* yra asmenys, kuriems būdinga intelektualinė veikla, emocijos, santykis su kitais visuomenės nariais. Vadinasi, konceptai turėtų apimti tam tikrų požymių visumą, kitaip tariant, atsakyti į klausimą, kas yra *dukra* (*sūnus*), kurios lyties tai žmogus, kokio amžiaus, kaip jis susijęs su kitais asmenimis, kokia tipiška *dukros* (*sūnaus*) išvaizda, kuo *dukra* (*sūnus*) dažniausiai užsiima, kaip *dukra* (*sūnus*) yra vertinami, kokie lūkesčiai jiems keliami etc.

Išanalizavus žodžių *dukra* ir *sūnus* asociacijų laukų turinį, buvo apibendrinta su konceptais DUKRA ir SŪNUS lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje siejama informacija.

Remiantis atitinkamų reakcijų gausa konstatuota, kad svarbiausias *dukros* ir *sūnaus* požymis – buvimas šeimos nariais, tėvų vaikais. Nors atsakymuose minimi skirtingų amžiaus tarpsnių įvardijimai, vis dėlto dažniausiai minimas jaunesnis amžius – kuo žmogus jaunesnis, tuo labiau jam apibūdinti tinka žodis *vaikas* (ypač

tai minėtina kalbant apie sūnų). Kalbos vartotojų sąmonėje dukra ir sūnus užima vieną iš pozicijų toje pačioje paradigmoje kartu su tėvais ir kitais šeimos vaikais (vadinasi, ir vienas su kitu).

Lietuviškai kalbantiems žmonėms *dukra* dažniausiai yra dailios išvaizdos (paprastai minimi ilgi plaukai) ir nepriekaištingos moralės žmogus, esama ir negausių priešingas charakteristikas apimančių reakcijų. Remiantis asociacijų eksperimento rezultatais, dukra yra rūpestinga guodėja ir padėjėja, bet jai nenumatoma galimybė būti aktyvia veikėja ar sprendėja.

Su sūnumi taip pat siejami tipiškai išvaizdos, santykio su pasauliu ir savimi bruožai. Dominuoja teigiamai vertinami apibūdinimai: sūnus yra gražus ir tvirtas šviesiaplaukis. Jis pozityviai nusiteikęs tikrovės atžvilgiu, protingas, smalsus, linksmas, stropus, darbštus ir sąžiningas. Atsakymuose paminėtos vos kelios neigiamai vertintinos charakteristikos.

Asociacijų eksperimento rezultatai atskleidžia kalbos vartotojų sąmonėje užfiksuotas su dukra ir sūnumi siejamas emocijas, o abiejų konceptų skirtumus patvirtina ir tarp atsakymų į stimulą *sūnus* minimas populiarius precedentinis tekstas, priskiriamas prie svarbių ir atpažįstamų tekstų, kurie, panaudoti kitame tekste, kartu atsineša ir papildomų reikšmių, savo prasminį krūvį.

Apibendrinant visą su konceptais DUKRA ir SŪNUS siejamą informaciją galima daryti išvadą, kad abiejų žodžių asociacijų laukai pirmiausia fiksuoja siekiamybę – idealiuosius vaizdinius ir su tuo susijusias emocijas. Išsamiau konceptų turinį atskleisti galėtų įvairesnės kalbinės medžiagos analizė.

ESMINIAI ŽODŽIAI: asociacijos, dukra, kalbos pasaulėvaizdis, konceptas, laisvųjų asociacijų eksperimentas, precedentiniai tekstai, sūnus.

PRIEDAS: ASOCIACIJŲ LAUKAI

Atsakymai surašyti mažėjimo tvarka. Šalia reakcijos pateiktas skaičius parodo, kiek asmenų taip atsakė į stimulą, pirmasis skaičius skliaustuose atskleidžia, kiek moterų pateikė tokią reakciją, antrasis žymi taip atsakiusius vyrus. Po sąrašo pateikti skaičiai suteikia tokią informaciją: pirmasis skaičius nurodo, kiek iš viso reakcijų sulaukė šis stimulus, antrasis – kiek yra skirtingų reakcijų, trečiasis – kiek kartų informantai nepateikė jokios reakcijos; ketvirtasis skaičius yra tik po vieną kartą užfiksuotų reakcijų visuma. Atsakymų kalba netaisyta.

Žodžio *dukra* asociacijų laukas

Vaikas 36 (14; 22); sūnus 39 (23; 16); mergaitė 27 (17; 10); graži 24 (5; 19); mama 23 (10; 13); sesuo 23 (15; 8); gera 18 (5; 13); dukra 15 (8; 7); maža 15 (11; 4); šeima 11 (6; 5); jokio atsakymo 9 (1; 8); atžala 9 (4; 5); jauna 8 (5; 3); moteris 8 (1; 7); mylima 7 (4; 3); sesė 7 (2; 5); draugė 6 (3; 3); džiaugsmas 6 (1; 5); meilė 6 (2; 4); miela 6 (4; 2); močiutė 6 (6; 0); suknelė 6 (2; 4); gražuolė 5 (0; 5); ilgakasė 5 (4; 1); kasos 5 (0; 5); rūpestis 5 (2; 3); ateitis 4 (1; 3); kasa 4 (3; 1); laimė 4 (1; 3); mergina 4 (2; 2); turtas 4 (3; 1); didelė 3 (2; 1); grožis 3 (3; 0); lėlė 3 (1; 2); mano 3 (2; 1); motinos 3 (1; 2); neturiu 3 (0; 3); švelnumas 3 (3; 0); anūkė 2 (1; 1); artima 2 (2; 0); atsakinga 2 (2; 0); atsakomybė 2 (2; 0); bėda 2 (0; 2); brolis 2 (0; 2); aukšta 2 (2; 0); darbšti 2 (1; 1); duktė 2 (0; 2); geltonkasė 2 (1; 1); gerai 2 (0; 2); išdykus 2 (2; 0); jaunystė 2 (1; 1); mažylė 2 (1; 1); mokosi 2 (1; 1); nežinau 2 (0; 2); nuoširdi 2 (2; 0); plaukai 2 (1; 1); padėjėja 2 (0; 2); pagalbinkė 2 (2; 0); paguoda 2 (2; 0); paklusni 2 (0; 2); paleistuvė 2 (1; 1); palikuonis 2 (1; 1); pamotė 2 (0; 2); pasaka 2 (2; 0); priežiūra 2 (0; 2); rami 2 (2; 0); teta 2 (0; 2); stropi 2 (1; 1); šaunuolė 2 (1; 1); vestuvės 2 (0; 2); vienintelė 2 (1; 1); ašara 1 (0; 1); audra 1 (0; 1); auga 1 (0; 1); ateitis 1 (1; 0); atrama 1 (1; 0); babytė 1 (1; 0); bailė 1 (1; 0); baimė 1 (0; 1); baisu 1 (0; 1); basa 1 (0; 1); batai 1 (0; 1); blondinė 1 (0; 1); brangiausia 1 (0; 1); brangu 1 (0; 1); brolio dukra 1 (0; 1); bus 1 (0; 1); būsimą mama 1 (0; 1); Danutė 1 (0; 1); darbštumas 1 (1; 0); darbštuolė 1 (0; 1); daug kainuos 1 (0; 1); dora 1 (1; 0); drausmė 1 (0; 1); drausminga 1 (0; 1); drebulė 1 (1; 0); dvi supintos kasos 1 (0; 1); džiaugtis 1 (1; 0); eglė 1 (0; 1); fejė 1 (0; 1); **garbanuota* 1 (0; 1); garbė 1 (1; 0); gatvė 1 (0; 1); gėlė 1 (0; 1); gerumas 1 (0; 1); gėris 1 (0; 1); giminaitis 1 (1; 0); gimė 1 (0; 1); giminė 1 (0; 1); gyva 1 (0; 1); gyvenimas 1 (0; 1); gležnumas 1 (0; 1); gražioji 1 (0; 1); įsidukrina 1 (0; 1); išdidi 1 (1; 0); išleisti 1 (0; 1); išlepinta 1 (0; 1); įvairkinta 1 (0; 1); jautri 1 (1; 0); kaimyno 1 (0; 1); karas 1 (0; 1); kasytės 1 (1; 0); kaspiniai 1 (1; 0); katė 1 (0; 1); kėdė 1 (0; 1); kepu 1 (0; 1); klusni 1 (1; 0); kukli 1 (0; 1); laiminga 1 (1; 0); laukimas 1 (0; 1); liūdesys 1 (0; 1); lietuviškai 1 (1; 0); lūpa 1 (0; 1); malonu 1 (0; 1); mamos 1 (0; 1); mamos pagalbinkė 1 (1; 0); manekenė 1 (1; 0); mano mergaitė 1 (0; 1); mano sesuo 1 (0; 1); mažutė 1 (0; 1); mylimas 1 (0; 1); mylimas vaikas 1 (0; 1); mylinti 1 (1; 0); mokslininkė 1 (0; 1); moksluokė 1 (1; 0); moters 1 (1; 0); mot. lyties vaikas 1 (0; 1); naktis 1 (0; 1); negraži 1 (0; 1); nekaltybė 1 (0; 1); nelaikas 1 (0; 1); nelaimė 1 (0; 1); ne mano 1 (0; 1); nenoriu 1 (0; 1); nepaklusni 1 (1; 0); nepasitikėjimas 1 (0; 1); Neringa 1 (0; 1); neturėsiu 1 (0; 1); neturiu ir nežinau 1 (0; 1); norėčiau 1 (0; 1); noriu 1 (1; 0); **numiletinė* 1 (0; 1); nuotaka 1 (1; 0); padauža 1 (1; 0); padeda 1 (1; 0); pagalba 1 (1; 0); paguoda 1 (0; 1); palaidūnė 1 (0; 1); palaima 1 (0; 1); pamaiva 1 (0; 1); pasakos 1 (0; 1); pasitikėjimas 1 (1; 0); paslauga 1 (1; 0); paslaugi 1 (0; 1); patikimas 1 (1; 0); pelė 1 (1; 0); **pijokė* 1 (0; 1); pinigai 1 (0; 1); podukra 1 (0; 1); poreikiai 1 (0; 1); pratęsimas 1 (1; 0); protinga 1 (0; 1); problemos 1 (0; 1); puiki 1 (0; 1); ruoša 1 (1; 0); rūpestinga 1 (0; 1); rūtos 1 (1; 0); saugoti 1 (0; 1); sąsiuvinis 1 (0; 1); sava 1 (1; 0); savarankiška 1 (1; 0); savastis 1 (1; 0); sena 1 (0;

1); sijonas 1 (1; 0); smagi 1 (1; 0); smagu 1 (1; 0); smalsi 1 (1; 0); stebuklas 1 (1; 0); su kasomis 1 (1; 0); svarbi 1 (0; 1); supratingumas 1 (0; 1); svarbumas 1 (0; 1); šeimos narė 1 (0; 1); šeimos narys 1 (1; 0); šilta 1 (1; 0); šiluma 1 (1; 0); šypsena 1 (1; 0); šokėja 1 (1; 0); švelni 1 (1; 0); švelnioji pusė 1 (0; 1); tėtis 1 (1; 0); tėvų vaikas (0; 1); tikra 1 (0; 1); tinginė 1 (1; 0); tyrumas 1 (1; 0); trapumas 1 (0; 1); tvarka 1 (1; 0); tvarkinga 1 (1; 0); tvirtovė 1 (1; 0); užaugusi 1 (0; 1); užuojauta 1 (0; 1); varlė 1 (0; 1); vėjavaikiška 1 (1; 0); vertybė 1 (0; 1); vienturtė 1 (1; 0); visad mylima 1 (0; 1); viskas 1 (0; 1); vyšnia 1 (1; 0); Vita 1 (1; 0); žavinga 1 (0; 1); žentas 1 (0; 1); žmogaus pratęsimas 1 (0; 1).

(595; 226; 9; 155)

Žodžio *sūnus* asociacijų laukas

Vaikas 80 (45; 35); dukra 64 (34; 30); brolis 25 (17; 8); tėvas 24 (7; 17); geras 19 (10; 9); mažas 19 (10; 9); palaidūnas 19 (9; 10); džiaugsmas 17 (6; 11); šeima 14 (10; 4); berniukas 11 (7; 4); aš 10 (0; 10); atžala 10 (4; 6); vyras 8 (4; 4); ateitis 7 (3; 4); atsakomybė 6 (3; 3); jaunas 6 (3; 3); mylimas 6 (3; 3); neturiu 6 (2; 4); artimas 5 (3; 2); brangus 5 (3; 2); mama 5 (2; 3); sūnus 5 (0; 5); išdykęs 4 (3; 1); meilė 4 (0; 4); pasididžiavimas 4 (1; 3); sesuo 4 (1; 3); aukštas 3 (1; 2); blogas 3 (1; 2); draugas 3 (1; 2); duktė 3 (3; 0); mano 3 (0; 3); paklusnus 3 (0; 3); palikuonis 3 (1; 2); pavyzdys 3 (0; 3); problemos 3 (2; 1); rūpestis 3 (2; 1); turtas 3 (3; 0); automobilis 2 (0; 2); ažuolas 2 (0; 2); darbštus 2 (1; 1); didelis 2 (2; 0); drausmė 2 (0; 2); giminaitis 2 (2; 0); giminė 2 (1; 1); laimė 2 (1; 1); linksmas 2 (1; 1); mokykla 2 (0; 2); mokosi 2 (1; 1); neklaužada 2 (0; 2); nėra 2 (1; 1); nežinau 2 (1; 1); paklydėlis 2 (2; 0); pirmagimis 2 (2; 0); protingas 2 (2; 0); ramstis 2 (1; 1); savas 2 (1; 1); spartus 2 (0; 2); stropus 2 (1; 1); šaunus 2 (1; 1); švelnus 2 (2; 0); tėvai 2 (2; 0); vaikai 2 (0; 2); vaikas 2 (1; 1); vienas 2 (0; 2); vienintelis 2 (1; 1); Adrijus 1 (0; 1); anūkas 1 (0; 1); auga 1 (0; 1); auklėjamas 1 (1; 0); bėda 1 (0; 1); brolio 1 (0; 1); būsimas tėvas 1 (0; 1); bute 1 (0; 1); devintas 1 (0; 1); didvyris 1 (0; 1); didžiulis 1 (1; 0); didžiutis 1 (0; 1); drąsa 1 (0; 1); drąsus 1 (1; 0); džentelmenas 1 (1; 0); futbolas 1 (0; 1); garbė 1 (0; 1); gėjus 1 (0; 1); gerai 1 (0; 1); geras 1 (0; 1); geria 1 (0; 1); gerutis sūnelis 1 (1; 0); gėlė 1 (0; 1); gėris 1 (0; 1); gynėjas 1 (1; 0); gintis 1 (0; 1); gyvas 1 (0; 1); gyvenimas 1 (0; 1); graži 1 (1; 0); gražus 1 (1; 0); gudrus 1 (0; 1); išdaigos 1 (1; 0); išdidus 1 (1; 0); ištvermingas 1 (1; 0); įvaikintas 1 (0; 1); jaunesnis 1 (1; 0); kada nors 1 (1; 0); kaimynas 1 (0; 1); kažkoks vaikas 1 (1; 0); kelnės 1 (0; 1); klausantis tėvo 1 (0; 1); kūdikis 1 (0; 1); laukimas 1 (0; 1); laiptai 1 (0; 1); linksmas 1 (0; 1); mano draugas 1 (0; 1); mano vaikas 1 (0; 1); Martynas 1 (0; 1); mašina 1 (1; 0); mažametis 1 (0; 1); mažas berniukas 1 (0; 1); mažas vaikas 1 (0; 1); mielas 1 (0; 1); mylimas vaikas 1 (0; 1); miršta 1 (0; 1); mokiny 1 (0; 1); muzikantas 1 (1; 0); neklusnus 1 (1; 0); nelaikas 1 (0; 1); nenaudėlis 1 (0; 1); nepaklusnus 1 (1; 0); **nenuoru* 1 (0; 1); nenusakomas 1 (0; 1); netyčinis 1 (0; 1); numylėtas 1 (0; 1); oi ne 1 (0; 1); ožys 1 (0; 1); pabėgo 1 (1; 0); pacaniukas 1 (0; 1); padėjėjas 1 (1; 0);

pagalba 1 (0; 1); pagalbininkas 1 (0; 1); palaima 1 (0; 1); pareigos 1 (0; 1); pasileidęs 1 (1; 0); patrakėlis 1 (1; 0); partizanai 1 (0; 1); pasaka 1 (0; 1); pasiklydęs žmogus 1 (0; 1); pastangos 1 (0; 1); paveldėtojas 1 (0; 1); pavyzdingas 1 (1; 0); perspektyva 1 (0; 1); **pijokas* 1 (0; 1); piktas 1 (1; 0); pinigai 1 (0; 1); rimtas 1 (1; 0); rūpesčiai 1 (0; 1); santuoka 1 (0; 1); savo 1 (1; 0); sąžiningas 1 (1; 0); sesė 1 (0; 1); siena 1 (1; 0); smalsus 1 (1; 0); stebuklas 1 (0; 1); stiprybė 1 (0; 1); suaugęs 1 (0; 1); sūnėnas 1 (0; 1); svajonė 1 (0; 1); svarbus 1 (0; 1); sunkumai 1 (1; 0); šaunuolis 1 (0; 1); širdies plakimas 1 (1; 0); šortai 1 (0; 1); šviesiaplaukis 1 (0; 1); tėčio 1 (1; 0); **tesėjas* šeimos 1 (0; 1); tėtės 1 (1; 0); tėvystė 1 (0; 1); tėvo 1 (1; 0); tėvuks 1 (0; 1); tėvų vaikas 1 (0; 1); Tomas 1 (1; 0); tvirtas 1 (0; 1); trapu 1 (1; 0); trečias 1 (1; 0); vaikystė 1 (0; 1); vėjavaikis 1 (1; 0); verkimas 1 (0; 1); vertybė 1 (0; 1); vienturtis 1 (0; 1); viltis 1 (0; 1); vyriškos lyties vaikas 1 (0; 1); žmogaus pratęsimas 1 (0; 1); vyresnysis 1 (1; 0); vyriškas 1 (1; 0); **židra* spalva 1 (1; 0); žmogus 1 (1; 0).

(595; 193; 0; 128)

SILVIJA PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

silvija.klovienne@lki.lt